

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет**

Кафедра адміністративного
права та судочинства

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Фінансове право»

на тему: «Міжнародні стандарти у сфері фінансового контролю»

Студентка групи ПР-31

Беззубко Вікторія Романівна

Керівник: д. філ. з права, доц. Іванюк В. Д.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS ____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ.....	6
1.1. Поняття та сутність фінансового контролю.....	6
1.2. Види та форми фінансового контролю.....	7
1.3. Фінансовий контроль як інструмент забезпечення фінансової безпеки держави.....	10
Висновки до розділу 1.....	12
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ.....	13
2.1. Міжнародні організації, що формують стандарти фінансового контролю...	13
2.2. Ключові міжнародні стандарти фінансового контролю.....	15
2.3. Взаємозв'язок міжнародних стандартів із національним законодавством України у сфері фінансового контролю.....	17
Висновки до розділу 2.....	19
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	20
3.1. Проблеми правового регулювання фінансового контролю в Україні.....	20
3.2. Досвід європейських країн у застосуванні міжнародних стандартів фінансового контролю.....	21
3.3. Перспективи вдосконалення фінансового контролю в Україні з урахуванням міжнародних стандартів.....	23
Висновки до розділу 3.....	25
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах глобалізації та розширення фінансових ринків міжнародні стандарти у сфері фінансового контролю відіграють важливу роль забезпеченні прозорості, надійності та ефективності фінансового управління. Використання міжнародних стандартів та керівних принципів фінансових органів, наприклад, таких як Міжнародна організація вищих органів аудиту (INTOSAI), Європейської рахункової палати чи Міжнародної федерації бухгалтерів (IFAC) сприяє гармонізації фінансової політики, мінімізації фінансових ризиків та наближення національних стандартів фінансового контролю до міжнародних. Дослідження даної теми є актуальним як для економічно розвинених країн, так і для тих держав, які розвиваються, зокрема для України, котра прагне до інтеграції у світову економічну систему.

Науково-практичне значення. Дослідження фінансового контролю має важливе теоретичне значення, яке полягає у систематизації знань про сутність, форми та види фінансового контролю, аналізі міжнародного досвіду та вивченні правового регулювання цієї сфери в Україні, а також практичне значення, що полягає у можливості використання результатів дослідження для вдосконалення системи фінансового контролю в Україні.

Метою даної роботи є аналіз сутності, функцій і механізмів фінансового контролю, вивчення міжнародного досвіду та оцінка правового регулювання фінансового контролю в Україні, а також розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи фінансового контролю з урахуванням міжнародних стандартів.

Для реалізації мети у курсовій роботі поставлено наступні завдання:

- з'ясувати сутність, принципи, функції та класифікацію фінансового контролю;
- визначити основні форми фінансового контролю, їхню роль у забезпеченні економічної безпеки;

- проаналізувати міжнародний досвід організації фінансового контролю та діяльність провідних міжнародних організацій у даній сфері;
- виокремити ключові міжнародні стандарти фінансового контролю та їх взаємозв'язок із національним законодавством України;
- виявити проблеми правового регулювання фінансового контролю в Україні;
- встановити перспективи вдосконалення національної системи фінансового контролю.

Ступінь дослідження даної теми. Тема фінансового контролю є предметом численних наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Значний внесок у вивчення фінансового контролю зробили такі українські вчені, як: Воронова Л.К., Гребень С., Савченко Л.А., Вахновська О.В., Голуб Ю.О., Шевчук О., Висоцький І., Піхоцький В. та багато інших вчених-правників.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері фінансового контролю.

Предметом дослідження є міжнародні стандарти у сфері фінансового контролю.

Методи дослідження. У цій роботі було застосовано методи аналізу та синтезу, порівняльно-правовий метод, метод обґрунтування, метод інтерпретації, метод узагальнення.

Застосовуючи метод аналізу та синтезу, було проаналізовано основні положення міжнародних стандартів фінансового контролю, структуру та принципи їх застосування, а також зібрано інформацію з різних джерел, таких як: нормативно-правові акти, наукові статті та доктрина, що стало важливим для формування узагальнених висновків. Порівняльно-правовий метод було використано для порівняння міжнародних стандартів фінансового контролю (зокрема, INTOSAI, ISSAI) з відповідними положеннями національного законодавства України. Завдяки методу обґрунтування надано правові

обґрунтування щодо необхідності приведення українського фінансового контролю у відповідність до міжнародних стандартів. Метод інтерпретації надав можливість пояснити поняття «фінансового контролю» та інших дотичних до нього понять, зміст міжнародних стандартів у сфері аудиту та контролю. Методом узагальнення було систематизовано теоретичний матеріал, практичні приклади і нормативно-правові положення, а також сформовано проблеми та перспективи щодо реалізації міжнародних стандартів фінансового контролю у законодавство України.

Структура роботи. Курсова робота складається з вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (24 найменування на 3 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 32 сторінки, з яких основний текст – 26 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

1.1. Поняття та сутність фінансового контролю

У процесі державного управління реалізується цілий комплекс управлінських функцій, які забезпечують прийняття та виконання рішень. До таких функцій відносять: планування, регулювання, організація, координація та контроль. Однією з найважливіших складових державного управління є саме контрольна діяльність, зокрема фінансовий контроль, який відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного та законного використання коштів.

Фінансовий контроль є значимою складовою фінансової системи держави та її підприємств, тому допомагає дотримуватися ефективного управління фінансовими ресурсами, використовувати грошові кошти за їхнім цільовим призначенням і запобігає фінансовим правопорушенням. Він охоплює процеси спостереження, перевірки та оцінювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання з метою виявлення та запобігання фінансовим ризикам.

Ні зарубіжні, ні національні науковці не змогли знайти спільного визначення фінансового контролю, але існує своєрідна класифікація, яка об'єднує різні підходи до визначення фінансового контролю: «як функція системи управління фінансовими відносинами; як контрольна функція; як діяльність різних контролюючих органів та система їх нагляду; як один з видів державного контролю; як сутність заходів, які проводяться контролюючими органами» [15, с. 82].

Завдяки першому підходу «фінансовий контроль» можна охарактеризувати як сукупність дій та методів управління фінансами, які здійснюються контролюючими органами задля формування, розподілу та використання фондів грошових коштів, а також задля перевірки законності здійснення всіх фінансових операцій.

Сутність фінансового контролю можна визначити завдяки принципам, які зазначені в Лімській декларації 1977 року: законність, незалежність, об'єктивність, компетентність, гласність, відповідальність, системність [15, с. 83]. Тобто сутність фінансового контролю насамперед полягає в перевірці фінансових операцій чинному законодавству та встановлених нормативів, в пріоритетності обов'язку посадових осіб контролюючих органів відповідати за свої дії та ставити державні інтереси вище за особисті, а також у виявленні та попередженні порушень у сфері фінансової діяльності, таких як нецільове використання коштів, розкрадання або незаконне збагачення.

1.2. Види та форми фінансового контролю

Види фінансового контролю – це класифікація контрольних заходів за різними критеріями, що дозволяє ефективно оцінювати, перевіряти та регулювати фінансову діяльність суб'єктів господарювання, державних органів та інших економічних структур.

Різні вчені виділяють велику кількість видів фінансового контролю, тож варто зробити класифікацію, яка допоможе правильно розмежувати ці критерії та зрозуміти їхню сутність.

С. Гребень визначає такі види фінансового контролю в залежності від часу його здійснення:

— попередній, тобто той, який здійснюється перед прийняттям певного управлінського рішення. Даний вид контролю має запобігаючу дію і здійснюється до початку фінансових операцій для запобігання порушенням законодавства та неефективному використанню ресурсів;

— поточний, тобто той, який здійснюється безпосередньо в процесі або під час прийняття управлінського рішення для оперативного виявлення проблем та їх виправлення;

— наступний, тобто той, який здійснюється вже після прийняття управлінського рішення. Можна сказати, що він проводиться після завершення

фінансових операцій на основі звітності для аналізу ефективності та виявлення можливих порушень. Завданням наступного контролю є усунути всі помилки, котрі не були виявлені або усунені під час попереднього та поточного контролю [6].

Науковець В. Піхоцький розрізняє такі види фінансового контролю: «державний (здійснюється державними органами (Державна аудиторська служба, Податкова служба тощо) для контролю за використанням бюджетних коштів, податкових надходжень); відомчий; незалежний (професійний контроль, який здійснюють аудитори та аудиторські фірми); громадський (виконується громадськими організаціями, активістами чи ЗМІ для забезпечення прозорості використання державних фінансів); муніципальний (здійснюється органами місцевого самоврядування)» [6].

У юридичній літературі також виділяють й інші види фінансового контролю, які можна класифікувати за такими критеріями: — залежно від сфери фінансової діяльності: (бюджетний; податковий; валютний; банківський; страховий).

— залежно від джерела інформації: (фактичний; документальний).

— залежно від періодичності: (постійний; систематичний; епізодичний).

— залежно від форми проведення: (обов'язковий; ініціативний) [16].

Форма фінансового контролю – це зовнішнє вираження та спосіб організації контрольної діяльності, що визначає порядок і механізм реалізації функцій фінансового контролю.

Питання форм та методів фінансового контролю теж не знайшло свого єдиного групування, але на даний момент автори виділяють такі форми: аудит; ревізія; експертиза; перевірка; обстеження; фінансовий моніторинг.

Аудит – це незалежне, комплексне дослідження та оцінка фінансово-господарської діяльності, яке проводиться спеціалізованими аудиторськими фірмами або незалежними аудиторами. Основна мета аудиту – перевірити

достовірність бухгалтерського обліку, фінансової звітності, балансів та відповідність фінансових показників чинному законодавству. Аудит є обов'язковим для певних категорій підприємств та забезпечує незалежну оцінку правильності ведення фінансового обліку, підтвердження реального стану активів і зобов'язань та виявлення можливих порушень у фінансовій документації.

Ревізія – це комплексна система контрольних заходів, спрямованих на всебічну перевірку діяльності підконтрольного суб'єкта за певний період часу. Вона здійснюється відповідно до затвердженої програми та охоплює аналіз і оцінку економічності, ефективності фінансово-господарської діяльності, законності та доцільності проведених господарських і фінансових операцій.

Експертиза – це форма контролю, що включає детальне дослідження та оцінку законодавчих і нормативно-правових актів, фінансових показників, економічних результатів діяльності та інших документів. Вона спрямована на підготовку обґрунтованих висновків та рекомендацій, які використовуються для прийняття управлінських рішень.

Перевірка – це контрольний захід, що має на меті дослідження окремих ділянок фінансово-господарської діяльності підприємства, установи чи організації або аналіз окремих фінансових чи господарських операцій. Основна мета перевірки – встановлення законності використання фінансових ресурсів, відповідності операцій нормативно-правовій базі та виявлення фактів порушення фінансової дисципліни.

Обстеження – це оперативна форма контролю, яка передбачає швидке виявлення поточного стану справ на підконтрольному об'єкті. Метою обстеження є визначення позитивних і негативних аспектів фінансово-господарської діяльності, аналіз загальної ситуації та надання оцінки доцільності прийнятих управлінських рішень. Обстеження не має такого глибокого характеру, як ревізія або перевірка, але дозволяє отримати загальну картину

функціонування підприємства чи організації та своєчасно виявити проблемні аспекти [14, с. 131].

Фінансовий моніторинг – це заходи, які вживаються уповноваженими суб'єктами у сфері запобігання та протидії відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [24].

1.3. Фінансовий контроль як інструмент забезпечення фінансової безпеки держави

Державна фінансова безпека – це комплекс заходів і механізмів, спрямованих на захист фінансових інтересів держави у сфері бюджету, податкової та грошово-кредитної систем. Вона забезпечує здатність держави стабільно формувати та зберігати фінансові ресурси, запобігати їх знеціненню, а також ефективно та раціонально використовувати ці ресурси для підтримки економічного зростання, соціального розвитку та виконання фінансових зобов'язань [2, с. 42].

Фінансовий контроль є необхідним інструментом регулювання економічних процесів, адже сприяє стабільному функціонуванню економіки, контролює рух фінансових ресурсів у межах законодавчих норм, забезпечує своєчасне та повне надходження податків і зборів, а також запобігає діяльності, що створює загрози національній безпеці, порушує законні інтереси держави, бізнесу та суспільства, сприяє монополізації ринків та організації заборонених економічних операцій.

Державний фінансовий контроль відіграє ключову роль у запобіганні корупції та фінансовим правопорушенням, забезпечуючи моніторинг законності, обґрунтованості та ефективності використання державних фінансових ресурсів.

У Законі України «Про запобігання корупції» зазначено, що «корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої

вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [19].

Фінансовий контроль у сфері запобігання корупції включає перевірку цільового використання державних коштів, зокрема фінансування політичних партій, моніторинг можливих незаконних джерел надходжень, аналіз електронних декларацій посадовців, оцінку їх способу життя на предмет невідповідності офіційним доходам, а також виявлення й усунення інших порушень фінансового законодавства.

Одними з головних суб'єктів, які здійснюють обов'язки у сфері державного фінансового контролю щодо запобігання фінансових злочинів та корупції є Державна аудиторська служба України (ДАСУ) та Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). Беручи до уваги те, що корупція є дуже серйозною та глобальною проблемою для багатьох держав, зокрема для України, кожна країна вживає різних заходів задля боротьби з фінансовими злочинами, тому в Україні, крім створення антикорупційних органів, було запроваджено інститут електронного декларування доходів та видатків осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яке передбачає подання декларацій, їх облік та оприлюднення.

Основні функції фінансового контролю у сфері забезпечення державної безпеки включають моніторинг бюджетних потоків, контроль за надходженням та використанням податків і зборів, боротьбу з тіньовою економікою, запобігання корупції, відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Завдяки фінансовому контролю забезпечується прозорість державних фінансів, дотримання фінансової дисципліни, оптимізація боргової політики, а також зменшення ризиків економічної нестабільності, що сприяє довірі громадян до фінансової системи країни.

Висновки до розділу 1

Фінансовий контроль є невід'ємним елементом управлінської діяльності, що забезпечує ефективне та законне використання фінансових ресурсів. Він відіграє важливу роль у виявленні та запобіганні фінансових порушень, сприяє прозорості державних фінансів та фінансовій дисципліні суб'єктів господарювання. Основою фінансового контролю є принципи законності, незалежності, об'єктивності, компетентності, гласності та відповідальності. Таким чином, фінансовий контроль є ключовим механізмом забезпечення стабільності економічної системи, сприяючи раціональному управлінню фінансовими потоками та запобігаючи фінансовим ризикам.

Фінансовий контроль здійснюється в різних формах і має різні види залежно від часу проведення, суб'єкта контролю, сфери фінансової діяльності, джерел інформації, періодичності та форми проведення. Він може бути: попереднім, поточним або наступним; державним, муніципальним, незалежним, громадським; бюджетним, податковим, валютним, банківським, страховим тощо. Основними формами фінансового контролю є аудит, ревізія, експертиза, перевірка, обстеження та фінансовий моніторинг. Така класифікація дозволяє глибше аналізувати та контролювати фінансову діяльність, своєчасно виявляти порушення та забезпечувати фінансову стабільність.

Фінансовий контроль є важливим інструментом забезпечення фінансової безпеки держави, спрямованим на моніторинг та регулювання руху фінансових ресурсів, запобігання фінансовим злочинам, корупції, відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Він забезпечує прозорість державних фінансів, своєчасне та повне надходження податків і зборів, а також контроль за ефективністю використання бюджетних коштів.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

2.1. Міжнародні організації, що формують стандарти фінансового контролю

Формування стандартів фінансового контролю є важливим завданням міжнародних організацій, які розробляють загальні принципи, методологію та рекомендації для забезпечення прозорості, ефективності та законності фінансової діяльності в різних країнах.

Основними міжнародними організаціями, що займаються розробкою та впровадженням стандартів у сфері фінансового контролю, можна вважати такі: Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC), Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB), Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей (FATF), Міжнародна організація вищих органів аудиту (INTOSAI).

Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC) – це глобальна організація для бухгалтерської професії, яка включає понад 175 організацій-членів та асоційованих організацій у 130 країнах та юрисдикціях, що представляють майже 3 мільйони професійних бухгалтерів у публічній практиці.

Вимоги до членства в IFAC включають зобов'язання підтримувати прийняття та впровадження міжнародних стандартів, а також забезпечувати якість обліку та аудиту на основі принципів служіння суспільним інтересам.

Члени IFAC повинні: дотримуватися цілей та принципів організації, бути фінансово стабільними та ефективно функціонувати, а також здійснювати фінансові внески до IFAC.

До ключових викликів, з якими стикається як суспільство, так і професійна спільнота, можна віднести: зниження рівня довіри громадськості, економічні кризи, стрімкий розвиток автоматизації та цифрових технологій [10].

Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB) – це незалежна некомерційна організація, основною метою якої є розробка єдиного набору високоякісних, зрозумілих і загально визнаних Міжнародних стандартів фінансової звітності на основі чітко сформульованих принципів, що відповідають суспільним інтересам.

Основними функціями IASB є:

- забезпечення прозорості (підвищення якості фінансової інформації, що дозволяє інвесторам та іншим учасникам ринку приймати обґрунтовані економічні рішення);
- посилення підзвітності (зменшення інформаційного розриву між власниками капіталу та керівництвом компаній, що сприяє відповідальності управлінців і є важливим для регуляторних органів);
- сприяння економічній ефективності (допомога інвесторам у визначенні можливостей і ризиків, що покращує розподіл капіталу, знижує вартість фінансування та скорочує витрати підприємств на міжнародну фінансову звітність) [10].

FATF (Financial Action Task Force) – це міжурядовий орган, що розробляє та сприяє впровадженню глобальної стратегії боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму як на національному, так і на міжнародному рівні.

FATF розробила 40 рекомендацій, що формують глобальні принципи боротьби з відмиванням грошей. Вони охоплюють:

- криміналізацію відмивання коштів та створення правової бази для арешту та конфіскації нелегально отриманих активів.
- обов’язкову ідентифікацію клієнтів фінансовими установами та ведення відповідного обліку.
- зобов’язання фінансових установ повідомляти компетентні органи про підозрілі операції та запроваджувати механізми внутрішнього контролю.

— ефективний нагляд за діяльністю фінансових установ для запобігання використанню їх у незаконних схемах.

— міжнародну співпрацю через підписання угод та створення правових механізмів обміну інформацією.

Основними завданнями FATF можна вважати насамперед глобальне поширення стандартів боротьби з відмиванням грошей через розширення членства та співпрацю з регіональними організаціями, моніторинг реалізації Сорока рекомендацій та адаптація до сучасних викликів та виявлення нових схем фінансових злочинів та розробка відповідних заходів протидії [11].

Міжнародна організація вищих органів аудиту (INTOSAI) – це міжнародна професійна організація, що об'єднує вищі органи аудиту (BOA) країн, які є членами Організації Об'єднаних Націй.

Основною місією INTOSAI є забезпечення можливості аудиторам з усього світу обмінюватися інформацією, що становить спільний інтерес, а також сучасними підходами в аудиторській сфері, професійними стандартами та передовими методологіями. Організація сприяє вдосконаленню державного управління, підтримуючи BOA у допомозі урядам підвищувати ефективність діяльності, прозорість бюджетної сфери, забезпечувати підзвітність, боротися з корупцією та раціонально використовувати державні ресурси в інтересах суспільства.

У своїй діяльності INTOSAI дотримується Лімської декларації про основні принципи здійснення аудиту 1977 року, яка визначає концептуальні засади, принципи демократичності та незалежності вищих органів фінансового контролю, а також Мексиканської декларації незалежності BOA 2007 року [22].

2.2. Ключові міжнародні стандарти фінансового контролю

Міжнародні стандарти фінансового контролю є надзвичайно важливими у забезпеченні прозорості, підзвітності та ефективності управління державними та приватними фінансами. Вони допомагають не лише узагальнити та кодифікувати

основні принципи та праці різних країн на міжнародному рівні, але й активно впливають на впровадження нових стандартів у національних системах.

Перш за все варто сказати про Міжнародні стандарти вищих органів аудиту (ISSAI), розроблені Міжнародною організацією вищих органів аудиту (INTOSAI), які мають на меті сприяти незалежному та результативному аудиту вищими органами аудиту (BOA).

Ці стандарти включають: ISSAI 100 «Фундаментальні принципи аудиту державного сектору», що встановлює фундаментальні принципи, які застосовуються до всіх завдань з аудиту державного сектору. ISSAI 200 «Принципи фінансового аудиту», ISSAI 300 «Принципи аудиту ефективності (діяльності)», ISSAI 400 «Принципи аудиту відповідності (комплаєнс)» [1].

Важливими стандартами у сфері фінансового контролю є стандарти Комітету спонсорських організацій Тредвея (COSO), який розробив загальновизнану концептуальну основу внутрішнього контролю та управління ризиками. Його основні стандарти використовуються як у приватному, так і в державному секторах для забезпечення надійності фінансової звітності, ефективного управління та запобігання шахрайству.

COSO засновано у 1985 році завдяки Національній комісії з питань шахрайства у сфері фінансової звітності (Комісія Тредвей) через сумнівну практику фінансування корпоративних політичних кампаній та корумповану зарубіжну практику в середині 1970-х.

Якщо говорити про те, що таке конкретно стандарт COSO, то це загальна модель внутрішнього контролю, за допомогою якої компанії та організації, в тому числі банки, можуть оцінювати власні системи ризик-менеджменту.

У 2013 році була розроблена покращена модель COSO (COSO II), в якій Комісія Тредвей взяла до уваги зростаючу важливість нефінансової звітності. У моделі COSO II Система внутрішнього контролю складається з таких п'яти

компонентів: середовище управління, оцінка ризику, контрольна діяльність, інформація та комунікація, моніторинг [17].

Важливість стандартів COSO насамперед полягає у підвищенні прозорості та підзвітності, оскільки компанії та державні установи зобов'язані дотримуватися стандартів внутрішнього контролю, що значно знижує ризик шахрайства та корупції. Ці стандарти також впливають і на зниження фінансових ризиків, які полягають у тому, що компанії можуть швидко виявляти порушення та запобігати загрозам, котрі безпосередньо впливають на їхню діяльність.

2.3. Взаємозв'язок міжнародних стандартів із національним законодавством України у сфері фінансового контролю

Україна здійснює гармонізацію свого фінансового законодавства відповідно до міжнародних стандартів аудиту та контролю. Основні нормативні акти, які містять положення, що відповідають міжнародним нормам:

1) Бюджетний кодекс України (наприклад, статті 26, 113) встановлює вимоги до прозорості й підзвітності в управлінні та використанні бюджетних коштів. Це узгоджується з принципами ISSAI 100 (Основоположні принципи державного аудиту), що вимагають відповідальності уряду перед громадянами [7].

2) Закон України "Про Рахункову палату" визначає роль вищого органу аудиту (BOA) відповідно до міжнародних стандартів ISSAI 1 (Лімська декларація) та ISSAI 10 (Мексиканська декларація про незалежність BOA). Ці стандарти вимагають незалежності аудиторських органів, що є основою ефективного державного контролю [21].

3) Закон України "Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні" регламентує діяльність органу державного фінансового контролю, що відповідає принципам ISSAI 400 (Фінансовий аудит), які встановлюють процедури оцінки фінансової звітності державних органів [20].

Також цікавим аспектом у взаємозв'язку міжнародних стандартів з національними є запровадження норм у системі банківського контролю, до яких можна віднести Основні принципи ефективного банківського нагляду або ж так звані Базельські принципи. Формування даних принципів було зумовлено рішенням країн G7 закріпити стабільність глобальної фінансової системи. Підготовка Принципів здійснювалася Базельським комітетом з банківського нагляду разом з такими міжнародними інституціями, як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, ЄС [3].

У пункті 2 частини 2 статті 24 Закону України «Про банки і банківську діяльність» зазначено, що «банківський нагляд у державі, в якій зареєстровано іноземний банк, з урахуванням отриманої Національним банком України інформації в цілому відповідає Основним принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду, у тому числі в частині забезпечення ефективного нагляду на консолідованій основі» [18].

Документ «Основні принципи ефективного банківського нагляду» складається з 25 принципів, реалізація яких визнана необхідною умовою забезпечення ефективного банківського контролю. Принципи належать до різних аспектів банківського контролю, що включають: попередні умови ефективного банківського контролю (принцип 1); процедури ліцензування банківської діяльності та узгодження змін у характері власності та в характері участі банку в капіталі інших організацій (принципи 2–5); ризики банківської діяльності та пруденційні норми (принципи 6–15); методи поточного банківського контролю (принципи 16–20); вимоги за поданням банками інформації (принцип 21); можливості органів банківського контролю щодо застосування заходів реагування (принцип 22); організація нагляду за банками, провідний міжнародний бізнес (принципи 23–25) [3].

Якщо аналізувати законодавство України, то можна зробити висновок, що незважаючи на прогалини у сфері банківського контролю, значна частина

принципів ефективності проведення контролю реалізована і добре працює на практиці.

Висновки до розділу 2

Міжнародні організації, такі як IFAC, IASB, FATF та INTOSAI є важливими у розробці та впровадженні стандартів фінансового контролю. Вони сприяють підвищенню прозорості, підзвітності та ефективності фінансових процесів у різних країнах. Їхня діяльність дозволяє гармонізувати національні системи фінансового контролю відповідно до міжнародних стандартів, що перш за все покращує будь-який фінансовий контроль та допомагає запобігати фінансовим злочинам.

Міжнародні стандарти фінансового контролю, такі як ISSAI та COSO є ключовими у забезпеченні ефективного аудиту та внутрішнього контролю в державному та приватному секторах. Вони сприяють підвищенню якості фінансової звітності, зменшенню ризиків шахрайства та корупції, а також удосконаленню системи управління ризиками.

Україна активно гармонізує своє законодавство відповідно до міжнародних стандартів фінансового контролю, зокрема ISSAI, Базельських принципів та інших нормативів. Впровадження цих стандартів сприяє підвищенню прозорості державних фінансів та ефективності банківського нагляду. Незважаючи на певні виклики та прогалини, національна система фінансового контролю поступово вдосконалюється, що надає Україні переваги на міжнародній арені, а це особливо важливо для процесу євроінтеграції.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми правового регулювання фінансового контролю в Україні

Фінансовий контроль є важливим механізмом управління державними фінансами, який насамперед забезпечує законність, ефективність та доцільність використання бюджетних коштів, ресурсів державних підприємств і організацій. З усього вищесказаного можна вважати, що його головною метою є недопущення фінансових порушень, зловживань і корупційних схем, а також підвищення ефективності розподілу та використання державних фінансів.

Правовий статус суб'єктів фінансового контролю визначається нормативно-правовими актами. В Україні є значна кількість законодавчих актів, що регламентують питання державного фінансового контролю. Водночас, через певні прогалини в законодавстві контролюючі органи змушені приймати відомчі нормативні акти, які деталізують і доповнюють загальні положення законів у сфері фінансового контролю [12, с. 93].

Основними актами, що регулюють сферу фінансового контролю є такі: Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України "Про Рахункову палату", Закон України "Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні".

На сьогодні відсутня єдина система правового регулювання державного фінансового контролю. Повноваження органів фінансового контролю закріплені в нормативно-правових актах різного рівня, що призводить до розрізненості контролю фінансової діяльності та управління державними ресурсами. Як наслідок, застосовуються різні принципи та методи, які часто не узгоджені між собою [12, с. 94].

В Україні фінансовий контроль здійснюють такі органи: Державна аудиторська служба, Рахункова палата, Міністерство фінансів, Державна податкова служба, Державна митна служба, Міністерство економіки, Національний банк, Пенсійний фонд, Фонд державного майна тощо. З цього випливає, що в нас не розроблені єдині засади організації фінансового контролю та чіткості у визначенні повноважень контролюючих органів. Це призводить до дублювання функцій та зниження ефективності контролю.

Крім того, слід відзначити ще одну важливу проблему щодо недостатньої взаємодії органів державного фінансового контролю, зокрема, Державної аудиторської служби та Державної податкової служби, як між собою, так і з правоохоронними та судовими органами. Це виражається у затримках судового розгляду справ, безпідставному звільненні правопорушників від відповідальності, несвоєчасному інформуванні Державної аудиторської служби про передачу постанов щодо адміністративних правопорушень до органів виконавчої служби.

3.2. Досвід європейських країн у застосуванні міжнародних стандартів фінансового контролю

Фінансовий контроль є ключовим механізмом забезпечення прозорості економіки та ефективного управління державними фінансами. У країнах Європейського Союзу застосування міжнародних стандартів фінансового контролю є обов'язковим для підприємств, зокрема для тих, що функціонують на фондовому ринку. Регулювання у цій сфері забезпечується міжнародними бухгалтерськими стандартами (IFRS) та законодавчими актами ЄС.

Державний фінансовий контроль у європейських країнах діє на основі принципів, які викладені в Лімській декларації INTOSAI, міжнародної організації вищих аудиторських установ, одна з них EUROSAI — Європейська організація вищих контрольних органів, членом якої є і Рахункова палата України. До головних принципів належать такі, як незалежність і об'єктивність, компетентність і гласність [4, с. 51].

Основне положення Лімська декларація містить у статті 5, у якій наголошує на необхідності незалежності вищих контрольних органів. Вона передбачає, що для забезпечення об'єктивності та ефективності державного фінансового контролю такі органи мають бути вільними від стороннього впливу, а також володіти функціональною та організаційною незалежністю. Водночас декларація визнає, що абсолютна незалежність таких органів неможлива, оскільки вони є частиною державного апарату. Це актуально також і для України, де, наприклад, Рахункова палата підпорядковується Верховній Раді, що певною мірою визначає її залежність від законодавчої влади [13].

У Франції нагляд за банками та страхуванням здійснює Управління пруденційного контролю та врегулювання, який є адміністративним органом, грошово-фінансовий кодекс якого встановлює незалежність для виконання своїх завдань і фінансову автономію. Також у Франції існує посада фінансового контролера. Це професія, що потребує широких знань та гнучкості, оскільки її представники можуть працювати як у приватних компаніях, так і у державних структурах. Фінансовий контролер відповідає за перевірку витрат, облік рахунків і фінансову звітність, забезпечуючи їхню достовірність та відповідність чинним законодавчим і бухгалтерським стандартам [9].

Натомість цікавою є практика Великої Британії, у якої зовсім відсутнє єдине законодавство, що регулює діяльність контрольно-ревізійних органів. Однак контроль за діяльністю адміністрації здійснюється через парламент, місцеві виборні органи, судову владу та громадські організації. Основою ефективності цієї системи, на думку британських експертів, є суворе підпорядкування виконавчої влади законодавчим органам, незалежність судової системи та усталене розуміння верховенства закону. Такий підхід забезпечує прозорість і підзвітність урядових структур без потреби в централізованому механізмі фінансового контролю [4, с. 53].

Кожна країна має власну організаційну структуру фінансового контролю, що враховує її економічні, правові та історичні особливості. Водночас

функціонування таких систем ґрунтується на загальновизнаних принципах, які формувалися не одне століття і які закріплені в Лімській декларації.

3.3. Перспективи вдосконалення фінансового контролю в Україні з урахуванням міжнародних стандартів

Як уже було визначено у попередніх розділах – зарубіжні країни здійснюють фінансовий контроль відповідно до стандартів Міжнародної організації вищих органів аудиту (INTOSAI) ISSAI (Міжнародні стандарти вищих органів аудиту). В Україні, як було проаналізовано, відсутня єдина система уніфікованих стандартів для державного фінансового контролю. У кожному контрольному органі самостійно розробляються внутрішні нормативні документи, що регламентують контрольні заходи у визначених напрямках і для конкретних об'єктів. Проте між цими документами немає системного взаємозв'язку, що ускладнює ефективність контролю та гармонізацію з міжнародними стандартами.

Важливим питанням є вступ до Європейського Союзу, який висуває до країн-кандидатів певні вимоги, особливо такі, які стосуються конкретних сфер, що не надто добре врегульовані. Підготовка до вступу в ЄС якраз таки вимагає перегляду механізмів контролю за використанням державних коштів. Перш ніж приступити до переговорів між державами та союзом очікується, що країни-кандидати зможуть створити та розвинути системи внутрішнього фінансового контролю, що дозволить їм ефективно реагувати на виклики, пов'язані з членством у ЄС та участю у його фондах [8, с. 198].

З метою сприяння формуванню такої системи Європейська комісія розробила концепцію державного внутрішнього фінансового контролю, що базується на міжнародних стандартах і найкращих практиках країн-членів ЄС. Відповідно, система фінансового контролю має бути цілісною та не передбачати багаторівневої ієрархічної замкнутості. Кожна організація повинна виконувати свої специфічні завдання, здійснювати перевірку визначених об'єктів і діяти за єдиними методичними та організаційними принципами [8, с. 198].

Таким чином процес євроінтеграції України безпосередньо вплине на реформування системи державного фінансового контролю, що передбачає гармонізацію з міжнародними стандартами, зокрема адаптацію механізмів контролю до вимог ISSAI та методології ЄС, запровадження єдиної системи внутрішнього фінансового контролю для усунення хаотичності нормативних підходів, підвищення незалежності контрольних органів від виконавчої влади, посилення боротьби з корупцією завдяки жорстким антикорупційним заходам, покращення прозорості бюджетного процесу через відкритість та доступність інформації про державні фінанси, а також оптимізацію податкового контролю шляхом реформування податкової системи відповідно до стандартів ЄС.

Звичайно, Україна приймає і власні нормативні акти та документи. Наприклад, у 2021 році на засіданні Кабінету Міністрів України було ухвалено розпорядження № 1805-р «Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки та плану заходів з її реалізації».

Оновлену Стратегію Міністерство фінансів розробило у співпраці з заінтересованими органами влади, експертною спільнотою та міжнародними партнерами з метою створення сучасної, стійкої та ефективної системи управління державними фінансами. Ця система спрямована на забезпечення фінансової стабільності держави, підтримку макроекономічної рівноваги та створення умов для сталого соціально-інклюзивного економічного зростання. У даній Стратегії були визначені такі основні цілі: забезпечення стійкої бюджетно-податкової дисципліни у середньостроковій перспективі; оптимізація розподілу ресурсів на рівні формування державної політики; забезпечення ефективного виконання державного та місцевих бюджетів; зміцнення прозорості та підзвітності в управлінні державними фінансами; розвиток управління людськими ресурсами у сфері державних фінансів [23].

Вивчаючи досвід зарубіжних органів державного фінансового контролю варто пам'ятати про те, що його впровадження слід здійснювати лише з

урахуванням національних особливостей. Можна відзначити такі основні характеристики, які притаманні більшості вищих органів фінансового контролю в інших країнах: незалежність від гілок влади, фокус на цільовому використанні та ефективності витрачання фінансових ресурсів, чітко визначені повноваження, закріплені в нормативно-правових актах, запровадження чітких стандартів аудиту, що забезпечує єдині правила та процедури перевірки фінансової діяльності, зрозумілість і недвозначність формулювань у звітах та висновках [4, с. 53].

Підсумовуючи, можна сказати, що основними напрямками для перспективи вдосконалення фінансового контролю в Україні є такі: створення та розвиток незалежного публічного аудиту, що відповідатиме європейським стандартам та принципам Лімської декларації; уніфікація нормативно-правових актів, які розмежовуватимуть органи фінансового контролю, їхні функції, повноваження та сферу діяльності; узгодження професійної термінології в національному законодавстві з вимогами документів Міжнародної організації вищих органів аудиту (INTOSAI) та Європейської організації вищих органів аудиту (EUROSAI).

Висновки до розділу 3

Правове регулювання фінансового контролю в Україні має низку проблем, серед яких основними є відсутність єдиної системи правового забезпечення, розрізненість повноважень контролюючих органів та дублювання їхніх функцій. Недостатня координація між органами державного фінансового контролю, зокрема між Державною аудиторською службою та Державною податковою службою, а також їхня слабка взаємодія з правоохоронними органами знижують ефективність контролю та сприяють уникненню відповідальності за фінансові порушення.

Досвід країн Європейського Союзу демонструє важливість незалежності органів фінансового контролю, їхньої підзвітності суспільству, а також гармонізації законодавчих норм із міжнародними стандартами. У європейських

країнах контроль здійснюється відповідно до принципів Лімської декларації та міжнародних стандартів ISSAI, що забезпечує об'єктивність і прозорість перевірок.

Гармонізація системи державного фінансового контролю в Україні з міжнародними стандартами є важливою умовою для її інтеграції в ЄС. Основними напрямками вдосконалення мають бути створення незалежного публічного аудиту, впровадження єдиної системи внутрішнього фінансового контролю, а також підвищення рівня гласності бюджетного процесу. Крім того, важливими завданнями залишаються уніфікація нормативно-правової бази, усунення дублювання функцій контролюючих органів та боротьба з корупцією через посилення механізмів відповідальності. Враховуючи міжнародний досвід, реформування сфери фінансового контролю має здійснюватися з урахуванням національних особливостей України.

ВИСНОВКИ

Фінансовий контроль є важливим інструментом державного управління, який забезпечує законне, цільове та ефективне використання фінансових ресурсів. Його значення полягає у виявленні та запобіганні фінансовим порушенням, зміцненні фінансової дисципліни та забезпеченні прозорості у використанні бюджетних коштів. Фінансовий контроль охоплює як державний, так і приватний сектор, сприяючи стабільності економічної системи та забезпечуючи фінансову безпеку країни.

Основними принципами фінансового контролю можна визначити такі, як законність, незалежність, об'єктивність, компетентність, гласність та відповідальність. Дотримання цих принципів гарантує справедливість та неупередженість під час проведення перевірок, а також підвищує рівень суспільної довіри до контролюючих органів.

Фінансовий контроль класифікується за різними критеріями: за часом проведення (попередній, поточний, наступний); за суб'єктом контролю (державний, незалежний, громадський, муніципальний); за формою (аудит, ревізія, експертиза, перевірка, фінансовий моніторинг).

Міжнародні організації, зокрема IFAC (Міжнародна федерація бухгалтерів), IASB (Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку), FATF (Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей) та INTOSAI (Міжнародна організація вищих органів фінансового контролю), відіграють вирішальну роль у формуванні міжнародних стандартів. Наприклад, ISSAI та COSO забезпечують єдиний підхід до аудиту, підвищують якість фінансової звітності та зменшують ризики шахрайства й корупції.

Україна активно працює над гармонізацією національного законодавства із міжнародними стандартами, такими як ISSAI, Базельські принципи, COSO та іншими нормативами. Хоча процес адаптації має низку викликів, зокрема законодавчі прогалини та інституційну слабкість, впровадження міжнародних стандартів є необхідною умовою для інтеграції України до ЄС.

Правове регулювання фінансового контролю в Україні має низку системних проблем, серед яких виділяються: відсутність єдиної системи правового забезпечення; дублювання функцій різних контролюючих органів; недостатня координація між Державною аудиторською службою, Державною податковою службою та правоохоронними органами. Недоліки в системі правового регулювання знижують ефективність фінансового контролю та створюють умови для ухилення від відповідальності за фінансові правопорушення.

Досвід країн Європейського Союзу свідчить про те, що для підвищення ефективності фінансового контролю необхідно забезпечити: незалежність контролюючих органів, тобто забезпечення їх автономності від політичного впливу; підзвітність суспільству; гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами (ISSAI, Лімська декларація).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ISSAI 100 "Фундаментальні принципи аудиту державного сектору". *Рахункова палата* : веб-сайт. URL: <https://rp.gov.ua/INTOS/SANDART/?id=1906> (дата звернення: 23.03.2025).

2. Ананьєва Є.А. Роль державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки України. Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2022. С. 41-45.

3. Анциферова М., Батько І. Банківський контроль в Україні: проблеми реалізації та адаптація до міжнародних стандартів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. «Юридичні науки»*. 2023. Вип. № 4 (40). С. 56-63.

4. Борисенко Л. М. Зарубіжна практика державного фінансового контролю та можливості її імплементації в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 13-14. С. 50–54.

5. Борисенко Л.М. Зарубіжна практика державного фінансового контролю та можливості її імплементації в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 13-14. С. 50-54.

6. Бортняк В.А. Форми і методи здійснення фінансового контролю в Україні. *Академічні візії*. 2022. № 13. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/98/90> (дата звернення: 23.03.2025).

7. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#top> (дата звернення: 24.03.2025).

8. Галуцько В. В., Мосьондз С. О. Правове регулювання фінансового контролю в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2021. № 31. С. 193-200.

9. Галуцько В.В., Мосьондз С.О. Фінансовий контроль з позиції правового регулювання в ЄС: аналіз перспектив розвитку в Україні *Академічні візії*. 2022. № 13. (дата звернення: 25.03.2025).

10. Гевлич Л.Л., Гевлич І.Г. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту: навч. посіб. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2021. 128 с.

11. Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей – FATF. *Державна служба фінансового моніторингу України* : веб-сайт. URL: <https://fiu.gov.ua/content/uk/fatf.htm> (дата звернення: 23.03.2025).

12. Довга М. О., Мельник О.П. Проблеми правового регулювання фінансового контролю в Україні та шляхи їх вирішення. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2021. № 29. С. 92–97.

13. Лімська декларація : міжнародний документ від 01.01.1977. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/About/Standards/INTOSAI_P1_ua.pdf (дата звернення: 25.03.2025).

14. Майбенко К.С. Методи державного фінансового контролю. *Розвиток фінансових відносин суб'єктів господарювання в умовах динамічного зовнішнього середовища* : тези інтернет-конференції. Житомир, 2018. С. 130-132.

15. Петрук А.А. Підходи до визначення поняття «фінансовий контроль» та його основні принципи. *П'ятдесят четверті економіко-правові дискусії* : матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Львів, 2021. С. 82-85.

16. Поняття та класифікація фінансового контролю. *Studies* : веб-сайт. URL: <https://studies.in.ua/finansove-pravo-shporu/2243-ponyattya-ta-klasifikacya-fnansovogo-kontrolyu.html> (дата звернення: 23.03.2025).

17. Приказюк Н.В., Мендрик Д.Є. Модель управління ризиками COSO: еволюція та трансформація. *Економіка та суспільство*. 2020. № 22. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/90/85> (дата звернення: 24.03.2025).

18. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#top> (дата звернення: 24.03.2025).

19. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 №1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#top> (дата звернення: 23.03.2025).

20. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12/conv#top> (дата звернення: 24.03.2025).

21. Про Рахункову палату : Закон України від 02.07.2015 № 576-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#top> (дата звернення: 24.03.2025).

22. Співпраця Рахункової палати з INTOSAI. *Рахункова палата* : веб-сайт. URL: <https://rp.gov.ua/INTOS/INTOSAI/?id=129> (дата звернення: 23.03.2025).

23. Стратегія реформування СУДФ. Міністерство фінансів України : веб-сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/strategija-reformuvannja-sistemi-upravlinnja-derzhavnimi-finansami-sudf> (дата звернення: 25.03.2025).

24. Що таке фінансовий моніторинг та для чого він потрібен? *Асоціація юридичних клінік України*: веб-сайт. URL: <https://legalclinics.in.ua/consult/consultation-07-12-2021/> (дата звернення: 23.03.2025).